

JANUSZ WITKOWSKI

Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych
im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach

PROFESOR ZBIGNIEW STRZELECKI – UŻYTKOWNIK I POPULARYZATOR STATYSTYKI W BADANIACH PROCESÓW LUDNOŚCIOWYCH

(Professor Zbigniew Strzelecki

– User and Popularizer of Statistics in Research of Population Processes)

Profesor Zbigniew Strzelecki miał szerokie zainteresowania naukowe w zakresie problematyki społeczno-demograficznej, które realizował tak w procesie badawczym (w badaniach), jak i wykorzystywał w praktyce swojej działalności publicznej. Jako pracownik nauki i nauczyciel akademicki był zawsze twórczo zaangażowany, pioniersko kreatywny i z poświęceniem realizował wszystkie zadania. Rozległe zainteresowania naukowe, nacechowane społeczną wrażliwością, uczyniły Profesora niekwestionowanym autorytetem badawczym w zakresie problematyki ludnościowej, polityki społecznej i regionalnej, gospodarki przestrzennej i samorządności, czy metodologii badań naukowych.

Jego działalność badawcza i dydaktyczna była mocno powiązana z wykorzystaniem wiedzy i danych statystycznych. Można powiedzieć, że był zaprzyjaźniony ze statystyką akademicką i publiczną od początku swojej kariery zawodowej. Ta przyjaźń zacieśniała się w miarę upływu lat i przybierała różne formy powiązań. Po zastanowieniu doszedłem do wniosku, że związki Profesora ze statystyką kształtowały się przynajmniej w trzech płaszczyznach: jako użytkownika danych statystycznych, popularyzatora wiedzy i wyników badań statystycznych oraz organizatora aktywności (działalności) statystyki publicznej.

Najwcześniej Profesor Strzelecki stał się **użytkownikiem statystyki** (danych statystycznych), gdyż miało to miejsce jeszcze w czasie studiów przy okazji pisania pracy magisterskiej. Zainteresowania problematyką demograficzną, w tym przede wszystkim migracjami, wymagały bogatej dokumentacji statystycznej w zakresie kształto-

wania się procesów demograficznych. To był początek Jego fascynacji możliwościami analitycznymi wynikającymi z bogatego zasobu informacyjnego statystyki ludności¹. Uległa ona wzmocnieniu w wyniku udziału Profesora w bardzo intensywnym (szerokim) procesie badań własnych, realizowanych w ramach zespołu demografów i polityków społecznych skupionych wokół profesora Mikołaja Latucha. Te doświadczenia badawcze zadecydowały o umiejętnościach prowadzenia badań demograficznych, w tym badań ankietowych oraz korzystania dla celów analitycznych z wyników tych badań, jak i danych ludnościowych dostępnych ze statystyki publicznej. Zaowocowało to w pracach badawczych prowadzonych przez Profesora w ramach dwóch demograficznych problemów węzłowych² oraz Centralnego Programu Badań Podstawowych [Strzelecki 1989], a następnie w swojej działalności w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych (RCSS), w którym przygotowywane raporty i analizy wykorzystywały głównie wyniki badań statystyki publicznej.

Szczególne zasługi w tej działalności wiążą się z pracami Zespołu ds. Prognozowania Popytu na Prace, powołanego z inicjatywy Profesora Strzeleckiego i działającego pod Jego kierunkiem. To były niezwykle pionierskie, w tamtym okresie, prace angażujące najwybitniejszych specjalistów w zakresie problematyki rynku pracy, prognozowania i modelowania rozwoju gospodarczego. Celem prac Zespołu było opracowanie metod i procedur prognozowania popytu na pracę z uwzględnieniem struktury kwalifikacyjnej w ujęciu przestrzennym. Była to pierwsza w Polsce praca zespołowa, która pod Jego kierunkiem doprowadziła do wypracowania takiej metodologii wraz z algorytmami tworzenia i weryfikacji prognoz oraz narzędziami informatycznymi gotowymi do praktycznego zastosowania [*Rynek pracy...* 1999]. Statystyka publiczna odczuła wówczas nie tylko ogromne zainteresowanie danymi statystycznymi, ale także zapotrzebowanie ze strony zespołu na dodatkowe informacje niezbędne zwłaszcza do analizy rynku pracy w bardziej szczegółowych przekrojach (przestrzennym, zawodowym i czasowym) oraz do modelowania rozwoju gospodarczego.

Przy silnym wsparciu i zaangażowaniu Profesora Instytut Pracy i Spraw Socjalnych zyskał możliwość kontynuacji dorobku merytorycznego tego Zespołu realizując zadania 2 pt. *Opracowanie zintegrowanego systemu prognostyczno-informacyjnego umożliwiającego prognozowanie zatrudnienia*, w ramach projektu pt. *Analiza procesów zachodzących na polskim rynku pracy i w obszarze integracji społecznej w kontekście prowadzonej polityki gospodarczej* finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Te zainteresowania Profesora Strzeleckiego jako użytkownika danych statystycznych (statystyki) były kontynuowane, a nawet nasiliły się w trakcie Jego pracy jako dyrektora Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego (MBPR). To było bardzo

¹ Zawsze była jedną z najlepiej rozwiniętych i dostępnych dziedzin statystyki publicznej.

² *Studia nad optymalizacją struktur i procesów demograficznych w PRL* oraz *Kształtowanie procesów demograficznych a rozwój społeczno-gospodarczy Polski*.

ważne miejsce w życiu zawodowym Profesora, gdzie jako dyrektor tego biura inicjował wiele prac badawczych i nowatorskich projektów. MBPR wykonywało wiele zadań dotyczących polityki regionalnej i zagospodarowania przestrzennego oraz opracowało w tym zakresie wiele znakomitych dokumentów strategicznych i planistycznych. To tutaj po raz pierwszy w Polsce zastosowano zintegrowane podejście do planowania przestrzennego oraz programowania regionalnego, ujęto je w jeden spójny proces. W ciągu kilkunastu lat prężnej działalności przygotowano i zaktualizowano najważniejsze dokumenty strategiczne i planistyczne dla rozwoju województwa mazowieckiego, takie jak Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015, Kontrakt Terytorialny dla Województwa Mazowieckiego, Strategia Rozwoju Makroregionu Polski Centralnej i wiele innych materiałów wdrożeniowych, analitycznych i programowych [15 lat... 2015: 3].

Wszystkie te analizy, raporty i projekty strategiczne opracowywane w Biurze wymagały szerokiego zakresu danych o odpowiednim stopniu szczegółowości na poziomie regionalnym. W tym zakresie aktywności Profesora użyteczność danych statystycznych była szczególnie widoczna i w praktyce zastosowana. Co więcej, zakres niezbędnych danych statystycznych zrodził potrzebę bliskiej współpracy MBPR z Urzędem Statystycznym w Warszawie.

Szczególne znaczenie praktyczne dla prac MBPR, w tym opracowania odnowionej strategii rozwoju województwa mazowieckiego, podnoszenia kompetencji pracowników MBPR oraz integracji środowiska badawczego wokół myślenia strategicznego na użytek budowania wizji rozwoju regionu mazowieckiego odegrał projekt badawczy pt. *Trendy rozwojowe Mazowsza* [Strzelecki 2013]. To długofalowy i przełomowy w skali kraju projekt, którego efektem była kompleksowa diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego oraz liczne dokumenty strategiczne ukazujące priorytetowe kierunki jego rozwoju. To był także przykład nowatorskiego podejścia do zaspokojenia potrzeb informacyjnych dla potrzeb regionu przez badania własne i koordynowane przez biuro, a realizowane w ramach tego projektu.

Dodajmy, że w swoich własnych badaniach regionalnych Profesor również często korzystał z zasobów informacyjnych statystyki publicznej, także w ramach swojej aktywności w Polskiej Akademii Nauk, jako członek wielu komitetów naukowych, poczynając od Komitetu Nauk Demograficznych, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju i – w sposób szczególnie zaangażowany – Komitetu „Polska 2000 plus”, w którym od 2002 r. był wiceprzewodniczącym.

Szczególne relacje Profesora Strzeleckiego ze statystyką publiczną ukształtowały się w czasie Jego przewodniczenia Rządowej Radzie Ludnościowej (RRL). Analizy demograficzne, raporty o sytuacji demograficznej Polski, tematyczne konferencje naukowe i wiele innych opracowań były przygotowywane z wykorzystaniem danych o procesach demograficznych pozyskiwanych od statystyki publicznej. W tym obszarze swojej działalności Profesor był nie tylko indywidualnym, ale także zespoło-

wym użytkownikiem – często inspirującym korzystanie ze statystyki publicznej dla prac RRL.

Ta aktywność Profesora prowadzi nas do kolejnego obszaru Jego powiązań ze statystyką, a mianowicie do **promocji statystyki** w różnej skali odbioru społecznego. Zaczniemy od promocji statystyki akademickiej przez zajęcia dydaktyczne ze statystyki, które prowadził przez wiele lat na wydziale Ekonomiczno-Społecznym ówczesnej SGPiS. Ponadto promował statystykę publiczną wśród studentów w ramach prac magisterskich, w których podstawowe rozważania dotyczyły analizy różnych procesów demograficznych opracowanych na podstawie danych statystyki ludnościowej. Współorganizował również studenckie badania ankietowe gospodarstw domowych i ludności, które uczyły studentów nie tylko techniki badań ankietowych, ale pozwalały zapoznać się ze wszystkimi etapami procesu badawczego, a także dostarczały niezbędnych informacji statystycznych do pisania prac magisterskich. To był najwyższy stopień wtajemniczenia w metodologię badań statystycznych, jaki mógł być osiągnięty w procesie dydaktycznym.

Działalność promocyjną statystyki prowadził Profesor Strzelecki także przez upowszechnianie wiedzy o sytuacji ludnościowej Polski, kształtowaniu się najważniejszych procesów demograficznych czy zagrożeń zdrowia i życia ludności. To upowszechnienie wiedzy odbywało się przez Jego osobiste wypowiedzi, wywiady czy rozmowy z dziennikarzami na łamach różnych mediów, ale najczęściej miało to miejsce na konferencjach organizowanych z Jego inicjatywy i pod Jego kierunkiem. Było ich bardzo wiele i w ramach różnych instytucji. Największym osiągnięciem w tym zakresie były dwa Kongresy Demograficzne, które skupiły szerokie grono wybitnych naukowców i ekspertów z zakresu demografii i nauk wspierających (współdziałających) objaśnianie determinant rozwoju ludności: socjologia, polityka społeczna, geografia, nauki medyczne, ekonomia i wiele innych. Kongresy te zapoczątkowały szeroką dyskusję w naszym kraju na temat dotychczasowego i przyszłego rozwoju ludności, pokazując główne zagrożenia dla pozytywnego kształtowania się sytuacji demograficznej w Polsce. Do tej pory trwa ta dyskusja i coraz szersze grono polityków dostrzega potrzebę podjęcia konkretnych działań w zakresie polityki ludnościowej. W dyskusji tej szeroko wykorzystywane są informacje statystyczne opisujące fakty demograficzne, jak również prognozy demograficzne opracowywane przez GUS.

Do popularyzacji wiedzy o sytuacji ludnościowej i głównych zagrożeniach rozwoju demograficznego dużą rolę odegrały także inne konferencje organizowane przez Profesora Strzeleckiego. Największym echem odbijały się konferencje organizowane przez Rządową Radę Ludnościową [Potrykowska *et al.* 2014; Strzelecki, Szymborski 2015], ale równie wartościowe były te organizowane przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego czy Polskie Towarzystwo Demograficzne.

Bardzo ważną aktywnością merytoryczną Profesora Strzeleckiego w powiązaniu ze statystyką było Jego **wsparcie organizacyjne** dla funkcjonowania statystyki pub-

licznej. Swoją wiedzę naukową i doświadczeniem badawczym chętnie wspomagał statystykę publiczną. Od lat współpracował z licznym gronem kolegów statystyków, a najbardziej twórczo i praktycznie z Głównym Urzędem Statystycznym, jako instytucją. Jego obecność w różnych zespołach merytorycznych była bardzo pomocna w naszych działaniach i przysłużyła się do rozwoju polskiej statystyki publicznej. Przez ponad 15 lat bardzo aktywnie działał w Radzie Statystyki w zakresie budowania dobrego wizerunku statystyki, doskonalenia metodologii i jakości oraz dostosowania naszych badań do potrzeb użytkowników, zwłaszcza na poziomie regionalnym.

W ciągu kilkunastu ostatnich lat związek Profesora z GUS-em miał także wymiar instytucjonalny, gdyż jako Przewodniczący Rządowej Rady Ludnościowej współpracował ze statystyką nie tylko merytorycznie, ale także organizacyjnie. To za kadencji Profesora Strzeleckiego Rządowa Rada Ludnościowa przeżywała wspaniałą i społecznie szczególnie wartościowy okres swojej aktywności. Wiele Jego inicjatyw i działań przyczyniło się bowiem do upowszechnienia w społeczeństwie wiedzy o aktualnych problemach społecznych i demograficznych naszego kraju, wyzwalając zainteresowanie oraz praktyczne działania gremiów decyzyjnych.

Niezwykle cenna była także inicjatywa opracowania kompleksowych założeń polityki ludnościowej w Polsce. Po kilku latach pracy zespołowej inicjatywa ta zakończyła się powodzeniem, której kolejnym efektem było przygotowanie rekomendacji dla praktycznego działania rządu oraz innych instytucji odpowiedzialnych i wspomagających rozwój demograficzny kraju, a także poprawę warunków życia ludności.

Aktywność naukowa, dydaktyczna i publiczna Profesora Strzeleckiego charakteryzowała się determinacją, pasją i pełnym oddaniem dla realizowanych zadań. Te właśnie cechy były wizytówką działania Profesora we wszystkich instytucjach, a było ich bardzo dużo. Zawsze był jednak wierny swojej uczelni, Szkole Głównej Handlowej, w której pracował przez całe życie zawodowe. Ogromnie dużo czasu i zaangażowania poświęcił także aktywności w instytucjach centralnych i regionalnych urzędach administracji publicznej, a także dla działalności społecznej (publicznej) w instytucjach i towarzystwach naukowych.

W pamięci statystyków Profesor Zbigniew Strzelecki zapisał się jako wytrawny użytkownik statystyki, znakomity organizator, zaangażowany popularyzator wyników badań statystycznych, a więc oddany partner statystyki, służący jej swoją wiedzą i doświadczeniem.

Literatura

15 lat Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie, Doświadczenia i perspektywy, Warszawa 2015: 3.

Potrykowska A., Strzelecki S., Szymborski J., Witkowski J. (red.), 2014, *Zachorowalność i umieralność na nowotwory a sytuacja demograficzna Polski*. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa.

Rynek pracy i popyt na pracę w modelach gospodarki narodowej, „Studia i Materiały”, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Międzyresortowy Zespół do Prognozowania Popytu na Pracę, t. I, Warszawa, grudzień, 1999.

Strzelecki Z., 1989, *Cykl życia rodziny a migracje*. Monografie i Opracowania, nr 296, SGPiS, Instytut Statystyki i Demografii, Warszawa.

Strzelecki Z. (red.), 2013, *Trendy rozwojowe Mazowsza. Diagnoza*. Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.

Strzelecki Z., Szymborski J. (red.), 2015, *Zachorowalność i umieralność na choroby układu krążenia a sytuacja demograficzna Polski*. Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa.